

Rudolf Hrčka

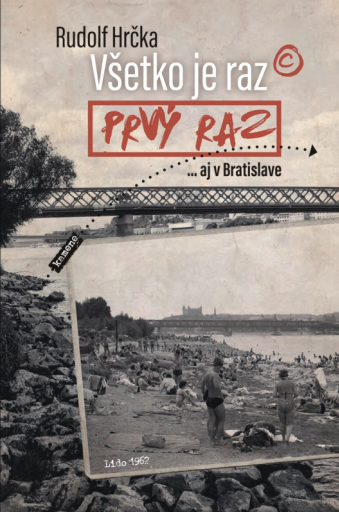
Všetko je raz ©

PRVÝ RAZ

... aj v Bratislave

kramere

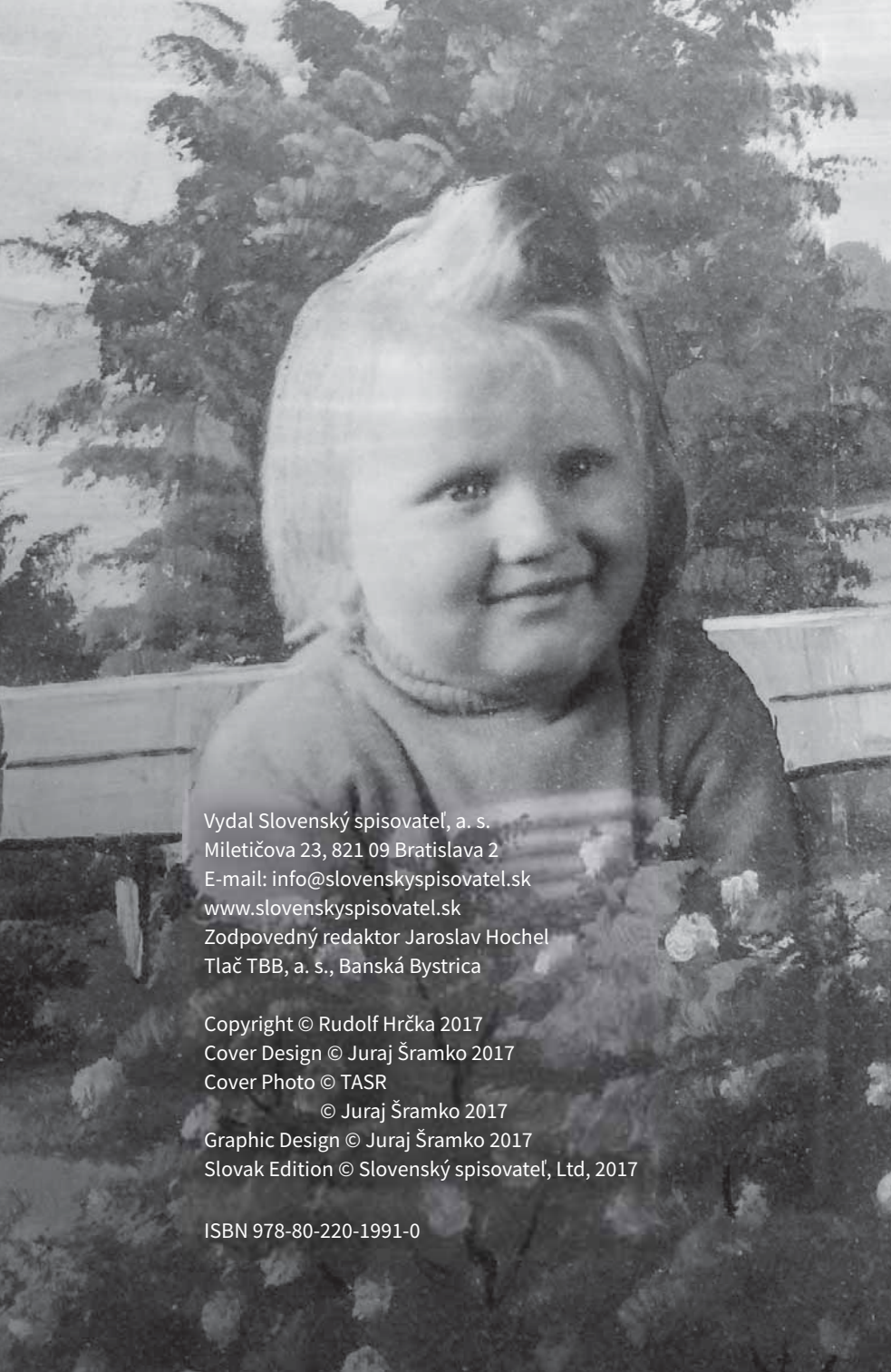
Lido 1962

Rudolf Hřčka

Všetko je raz ©
prvý raz

Vydal Slovenský spisovateľ, a. s.
Miletičova 23, 821 09 Bratislava 2
E-mail: info@slovenskyspisovatel.sk
www.slovenskyspisovatel.sk
Zodpovedný redaktor Jaroslav Hochel
Tlač TBB, a. s., Banská Bystrica

Copyright © Rudolf Hrčka 2017
Cover Design © Juraj Šramko 2017
Cover Photo © TASR
© Juraj Šramko 2017
Graphic Design © Juraj Šramko 2017
Slovak Edition © Slovenský spisovateľ, Ltd, 2017

ISBN 978-80-220-1991-0

Rudolf Hřčka

Všetko je raz ©

prvý raz

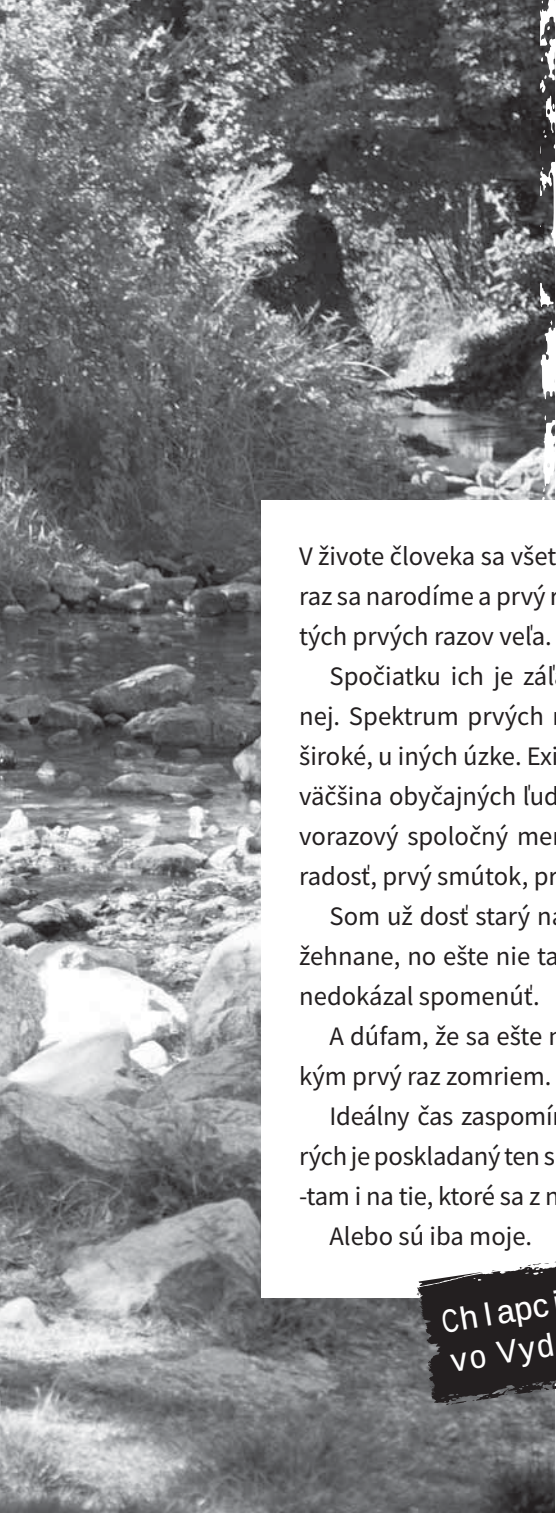
Všetko je raz ©

prvý ra z

Vnukom, ktorých možno
spoznám, od deda,
ktorý toho svojho
nikdy nepoznal.

Všetko je raz ©

prvý r a z

V živote človeka sa všetko raz stane prvý raz. Prvý raz sa narodíme a prvý raz zomrieme. Medzitým je tých prvých razov veľa.

Spočiatku ich je záľaha. Neskoršie čoraz menej. Spektrum prvých razov je u niektorých ľudí široké, u iných úzke. Existujú však také, ktorými si väčšina obyčajných ľudí poctivo prejde. Akýsi prvorazový spoločný menovateľ. Prvý strach, prvá radosť, prvý smútok, prvá trieda, prvá láska...

Som už dosť starý na to, aby som ich zažil požehnané, no ešte nie tak veľmi, aby som si na ne nedokázal spomenúť.

A dúfam, že sa ešte nejaké prvérazy vyskytnú, kým prvý raz zomriem.

Ideálny čas zaspomínať si. Na prvérazy, z ktorých je poskladaný ten spoločný menovateľ, a sem-tam i na tie, ktoré sa z neho vymykajú.

Alebo sú iba moje.

Chlapci sa "ihrajú"
vo Vydrici aj dnes

To som ja, Rudiško

PRVÁ spomienka na to, že existujem

Pamätám si kuchyňu, zelené linoleum a sklenný šerblík. Bývali sme vtedy s mamou, otcom a so sestrou o rok staršou odo mňa v prenajatom prízemnom domčeku v starej Petržalke. Na Ulici Mladej gardy. Iba kuchyňa, izba a malá špajzka. Tak tú miestnosťku volala moja mama. Mladšia sestra vtedy ešte nebola na svete.

Na šerblíku sedí moja staršia sestra Anyčka. (Tak tvrdo po trnavsky ju volal otecko. Takisto tvr-

do po trnavsky, teda nie „otecko“. Preto ten ypsilon v sestrinom mene a ďalšie „tvrdosci“.) Ja ležím na zemi a pozerám sa, kedy sa to začne. Ako to dopadlo, už neviem. Pamätám si však, ako ma mama okrikuje, že čo to robím a že to povie oteckovi. Túto vyhrážku používala veľmi často, kým sme nevyrástli. Otecko bol autorita aj v maminých očiach a prenieslo sa to i na nás troch súrodencov.

Odhadujem, že som mal necelé dva roky. Mama totiž tvrdila, že v ôsmich mesiacoch som chodil, keď som mal deväť mesiacov, už nemusela prať plienky a ako ročný som už slušne rozprával. Preto predpokladám, že to, čo som sledoval v sestrinom šerblíku, nebola moja prvá výučbová stáž. Asi som tak ležiaval na zemi už predtým a učil sa. V pamäti mi však zostala práve táto príhoda, lebo vtedy ma mama okríkla. Muselo to teda byť v čase, keď som už rozprával, rozumel ostatným a asi už aj začal poslúchať. Najstaršia spomienka v mojej pamäti má teda asi šesťdesiat rokov.

Čo rozhoduje o tom, čo si uchováme v staropamäti navždy ako prvé? U mňa to bolo zrejme dosť tvrdé napomenutie a vyhrážanie autoritou. U iných možno dokážu zanechať hlboké pamäťové stopy milšie a láskavejšie podnety.

Ktovie. Porozmýšľajte...

PRVÁ spomienka na pocit strachu

Ešte stále sme bývali v tom prízemnom domčeku na ulici tvorenej podobnými domčekmi, učupenými v dvoch radoch oproti sebe a oddelenými od kamenistej, večne prašnej cesty chodníkom. Z udupanej hliny chodníka som rád vyberal prstami drobné kamienky a hádzal ich na cestu.

Môj otec bol vtedy šoférom Beusu a jazdil na trase Čunovo – Bratislava. Boli dni, keď s tým obrovským prázdny autobusom zastal pred domom a mama už mala nachystanú *polévku*, lyžicu a *chleba*. Otecko si sadol za stôl. Ja a Anyčka sme kľačali na stoličkách a dívali sme sa, ako tá veľká lyžica pravidelne mizne v otcových ústach. Mama stále opakovala: „Máš čas, Jožko, nejedz tak pahltно a poutíraj si fúzky.“ Strašne nás bavilo, keď si otecko musel *utírat fúzky*. Potom sme už len počuli štartovanie motora a otecko bol preč.

V tých časoch sme trávili väčšinu dňa v kuchyni pri maminej sukni, v lete aj v záhradke za domom alebo na detskom ihrisku. Čo sme robievali v zime, nemám potuchy – žiadna spomienka, nech sa akokoľvek snažím. Mama mala o nás strach, pretože vonku boli zlé deti. Najhorší boli „štrícáci“, ktorí strašne škaredo rozprávali. Na náš dvor sa štrícáci nedostali, ale občas ich bolo počuť.

Napriek všetkému sme po tej zlej ulici túžili. Často sme sedávali na schodíku pred domom. Bolo to niečo úžasné, akoby odmena, ale neodvážili sme sa od neho odlepiť. Keby sme to urobili, mama by nám viac nedovolila sedieť tam a hlavne by to povedala oteckovi. Neriskovali sme to, boli sme dobre vychované deti. Mama nechávala dvere do domu otvorené a zvyčajne robila niečo v kuchyni. Buď nám niečo rozprávala, alebo spievala, najradšej sme mali maďarskú pesničku *Az a szép, az a szép...* Občas sme sa k jej spevu pridali. Boli sme šťastní, že môžeme pozorovať, čo sa deje na ulici.

Jedného dňa sme s Anyčkou – moja mladšia sestra Martuška ešte stále nebola na svete – opäť sedeli na svojom obľúbenom mieste. Zrazu sme na konci ulice zbadali autobus. Pomaly sa vytočil a mieril k nám. Sestra vyskočila a s krikom utekala za mamou.

„Už ide otecko!“ zvestovala jej. Ja som zvyčajne opakoval všetko po nej, no tentoraz som ostal sedieť. Díval som sa na prichádzajúci autobus, až kým nezastal pred naším domom. Otec ko vystúpil a nechal pootvorené dvere.

„Tak čo, Rudiško? Poslúchal si?“ spýtal sa ma.

„Poslúchal,“ odpovedal som.

Zobral ma na ruky a odniesol do kuchyne. Tam naňho už čakala mama, sestra a polievka. Neviem, prečo som vtedy nesledoval otca ako inokedy. Zrazu som len sedel na šoférskom sedadle a držal som v rukách volant. Tesne pod volantom vpravo bol nejaký kľúč. Začal som sa s ním hrať. Otáčal som ním a chcel som si ho nechať. Potom som už len začul v kabíne hrozný rachot, kto-

rý neprestával. Naštartoval som autobus. Od strachu som sa nevládal pohnúť. Ale ani nebolo treba. Zbadal som oteckovu tvár, znetvorenú hnevom, s fúzikmi, na ktorých boli zvyšky polievky. Potom sa otec s mamou v kuchyni strašne hádali a my so sestrou sme ušli do spálne. Schovali sme sa tam pod stôl a plakali sme. Nikdy predtým ani potom som otca kričať na mamu nepočul.

Otec odišiel z domu, mama v kuchyni plakala a my sme si mysleli, že otecko sa už nikdy nevráti. Ten hrozný pocit si pamätám dodnes. Bol to strach, prvý a asi najväčší, aký mi utkvel v pamäti.

PRVÁ pochvala

Keď sme sedávali na schodíku pred domom, mama zvyčajne varila. Nemala nás na očiach, ale „na ušiach“ áno – počúvala, ako jej húsatká gagocú. Anyčka tam mávala bábiku a ja zošit. Kreslil som doň takou strašne hrubou, už značne zostrúhanou murárskou ceruzou. Jedine tá vydržala môj tlak na papier. Páčili sa mi totiž hrubé čiary a myslel som si, že tlačeníím budú ešte hrubšie. Ale neboli, len som každú ceruzku zlomil. Preto mi otecko dal ceruzu, ktorá robila hrubé čiary aj bez tlačenia. Občas si ma pred spaním posadil na kolená a kreslil mi. Krásne. Dlhو som mal jeho kresby odložené, boli to moje poklady. Autá, tanky, Dukla, Auróra, domy, kopce, zvieratá. Asi aj iné veci, no tieto si pamätám. Najviac sa mi páčilo jeho tieňovanie. Domy kreslil

vždy v „3D“. Strašne sa mi páčilo, ako sa zužovali. Mali perspektívu. Obyčajné detské čarbanice som nenávidel. Vždy na druhý deň som otcove kresby napodobňoval, ale tieňovať som tou hrubou ceruzou nedokázal. Veľmi ma to štvalo a tlačil som na papier ešte viac, no otcove kresby boli nedostížné. Bol som z toho nešťastný.

Vtedy žili v Petržalke starousadlíci. Hovorilo sa tam maďarsky, slovensky a nemecky. Občas sa pri nás pristavili rôzne tety a ujo-via a hovorili niečo nezrozumiteľné. Obvykle ihneď vyšla z kuchyne mama a potom spolu debatovali po maďarsky, ako som sa neskoršie dozvedel. Mama nás naučila aspoň *jónapot*, *kistyyhand* a *gutentág*.

Jedného pána, ktorého mama volala Plechavý Neuschel, som mal veľmi rád. Mama povedala, že je Nemec a máme mu hovoriť *kistyyhand* a *gutentág*. Tak som to naňho kričal už zďaleka. On sa zakaždým smial a tak nejako smiešne rozprával. Pracoval na neďalekej pošte a chodieval okolo nás vždy v rovnakom čase. Pristavil sa, pohladil ma po blondavých, temer až albínskych vlasoch a chválil moje kresby. Keď odchádzal, vždy opakoval: „Majn got, typiše dojče kinder.“ Keď som to povedal oteckovi, iba mávol rukou a povedal: „Také blbosti. To tý vaše hlavy blondavé a modré oči ho pomýlili. Jaký som já Nenčúr? Od Trnavy?“

Po mnohých rokoch sa mi dostal do rúk náš rodokmeň. Otec pochádzal po matkinej línii z rodu švajčiarskych habánskych privandrovalcov a jeho pradedo sa volal Schmidt. Otec sedával v škole v jednej lavici s Ignácom Bizmayerom, ktorý takisto pekne kreslil a bol habánskeho pôvodu. Takže Plechavý Neuschel

mal nakoniec asi trochu pravdu. Mama polovičná Maďarka, otec polovičný Nenčúr – a my sme Slováci.

Keď nad tým teraz uvažujem, naozaj sa Nenčúrovi páčili kresby Auróry, tankov a pamätníka na Dukle? Bohvie, čo si myslel o mojom oteckovi, ktorý učil decko kresliť práve toto a ešte k tomu podľa predlohy, ktorú malo pred sebou. Asi že je *Komunist*. Lenže bola zlá doba. Možno sa chcel otcovi „pre istotu“ zapáčiť, a preto odušu chválil dieťa komunistu. Ale skôr to bol jednoducho dobrý človek. Otec ani mama nás nikdy nejako extra nechválili, takže slastný pocit z pochvaly vo mne prebudil ktosi takmer cudzí...

To som ja a Anyčka

PRVÁ zmrzlina

Na nedeľu sme sa s Anyčkou vždy veľmi tešili. Otec a mama ráno ležali v širokej manželskej posteli a my sme sa zasunuli medzi nich, ja bližšie k mame a sestra k otcovi. Cítili sme pokoj a počúvali sme rozprávku z veľkého čierneho rádia. Mňa na ňom najviac fascinovalo zelené magické oko, ktoré sa zväčšovalo a zmenšovalo. Mal som pred ním veľký rešpekt. Mama tvrdila, že z rozhlasu hovoria ujovia a tety zo Zochovej ulice v Bratislave.

Z tohto petržalského brehu lietali v nedeľu dopoludnia kamene cez Dunaj na druhý breh. Môj otecko ako jediný na svete dokázal prehodiť Dunaj. Asi to potom museli nedeľu čo nedeľu na druhej strane upratovať. Dlhو som bol o tejto hlúposti presvedčený a verili tomu aj moji kamaráti. Otecko preto požíval „velikú“ úctu.

Nešlo mi do hlavy, ako sa môžu do rádia zmestiť. Ale jasne som ich počul. Chcel som sa na nich pozrieť. Hlavne na tú Zochovu.

Podobné rádio mal aj otcov brat, strýco Petro z Brennera. Raz sme boli u nich na návšteve. Sedeli s otcom tesne pri rádiu a veľmi sústredne počúvali. Strýco Petro stále hovoril: „Cicho, cicho, krucinál, nečujeme.“ Aj som chcel povedať, že naše rádio sa dá pustiť hlasnejšie, stačí pokrútiť tým gombíkom vľavo. Bol som však *cicho*. Strýco Petro si potom nasadil okuliare a asi už počul lepšie, lebo prestal hovoriť *cicho, cicho*. Až neskôr som pochopil, že počúvali Slobodnú Európu.

Keď sa nedeľná rozprávka skončila, mama nás obliekla do bielych pančucháčov a ja som si musel obuť nenávidené kristušáky. To boli také lesklé hnedé baganče, ktoré som nosil len v nedeľu na prechádzku a, samozrejme, predtým do kostola. Jediné, čo ma na nich bavilo, bol hluk, ktorý robili na kostolnej dlažbe. Najlepšie to bolo, keď sa všetci klaňali pred svätým prijímaním a bolo úplné ticho. Ako v kostole. Organ prestal hrať a ja som vtedy najradšej odchádzal od oltára, kde mali vyhradený priestor malé deti, a klopkajúc som šiel cez kostol plný kľačiacich ľudí k otcovi. Asi to bola aj moja prvá provokácia. Raz to otec nevydržal, schytil ma za golier a pritlačil si ma k nohám. „Tu budeš! Any sa nehneš!“ povedal tvrdo po trnavsky. Bol naštvaný.

Z kostola sme šli pešo do parku na petržalskej strane Dunaja. Dívali sme sa na húkajúce a dymiace lode. My chlapi sme aj hádzali kamene a súťažili, kto dohodí ďalej. Môj otecko, samozrejme, hodil tak *dalako*, že som to ani nedovidel. Neskôr, keď som chodil na základnú školu, môj foter tam požíval veľkú vážnosť,

pretože asi ako jediný na svete dokázal prehodiť kameňom Dunaj z Petržalky do Bratislavy. Každú letnú nedeľu v rokoch 1952 až 1956 muselo byť bratislavské námestie zasypané kameňmi... Dlho som bol o tejto absurdite úprimne presvedčený.

Mama zatiaľ varila dobrý nedeľný obed. Vždy sme mali nejakú polievku a po hlavnom chode kompót voňajúci škoricou, vanilkový pudíng alebo *vtáčie mléko*. Čo bolo medzi polievkou a kompótom, na to si nedokážem spomenúť.

Vrcholom takej krásnej nedele bola pre mňa záhrada pri Au Café a tam v jednom okienku tlstý Turek, jeho zmrzlina a hlavne vôňa, ktorá sa z toho okienka valila von. Otecko nám kúpil každému jeden kopček vanilkovej do bielej papierovej mištičky, ktorá mala boky ako poskladaná suknička. „A né že budete zaškrátané jako prasce, kým dojdeme domov.“ Tento rituál sa opakoval celé leto, kým bolo pekne. No krása nevidaná, ako hovorila žena strýca Petra, teta brennerská.

Moja prvá zmrzlina ostala nedostižná. Dodnes podvedome hľadám tú neopakovateľnú vôňu, ale, žiaľ, už nikdy som ju nenašiel. Ani v Juhoške či v Taliansku, ani v legendárnej Jame na tenisových kurtoch Slovana Bratislava. Akoby zmizla z tohto sveta spolu so starou Au Café. Možno to bola tretotriedna zmrzlina, ale asi skôr nie, pretože vtedy neexistovali žiadne prášky ani umelé prísady a zmrzlina sa poctivo varila z mlieka a vajec. Dnes sa vraj do zmrzlín dávajú nerozoznateľné extrakty z vajec, vyhovujúce prísnyim hygienickým normám Európskej únie. Proste zdravie na prvom mieste. Tú pravú zmrzlinu z naozajstných vajec s neopakovateľnou vôňou a chuťou už zrejme nenájdem...

PRVÁ bitka

V lete nás mama aj s Anyčkou vodievala pohrať sa na blízke detské ihrisko, obvykle poobede, keď sme sa vyspali. Vtedy sme boli plní energie a mali sme chuť robiť zle, takže ihrisko bolo riešením. Niekedy za nami prišiel aj otecko a spoločne sme unavení šli cez rozľahlú zelenú lúku pred kostolom domov. Bolo to tak, až kým sme nezačali chodiť do školy. Inak žiadne spoločné dovoľenky ani frustrácia z toho, že rodina nejde k moru.

Najviac ma tam bavilo pieskovisko. Bežné hojdačky ani kvargle, ako sa vtedy volali vahadlové hojdačky pre dvoch, ani naháňačku či schovávačku som nemal veľmi v oblúbe. Možno preto, že som bol dosť tučný. Pri pôrodnej váhe 5 kilogramov a dĺžke 52 centimetrov žiadny div. Guľatá hlava, krátky hrubý krk, ako prezrádzať aj fotografie. A z toho vyplývajúca nešikovnosť. Pohyb mi asi robil problémy.

Miloval som však obrovské pieskovisko s betónovou obrubou, na ktorej boli dosky na sedenie natreté na bordovo. To bolo moje kráľovstvo. V jednom z jeho rohov som si staval hrad na pokračovanie, každý deň som k nemu niečo pristavil a ostatné deti ho chodili obdivovať. To sa mi páčilo...

Mojím najmilším nástrojom bola úzka uhliarska lopatka, ktorú pre mňa mama zobrala z domu. Tá malá detská ma strašne zdržovala. Už vtedy som nemal rád, keď sa veci nerobili rýchlejšie, ak sa mohli. Keď som hrad dokončil a nedalo sa už nič pristaviť, zbúral som ho a začal odznova. Mama sedávala na lavičke

pred takým domčekom s pani dozorkyňou Líškovou a dokázali v jednom kuse rozhadzovať rukami a smiať sa. Jej dcéra Danká, o rok staršia ako ja, sa strašne chcela so mnou hrať. Mama hovorila, že to bude moja nevesta. Ja som však neznášal, keď mi niekto chcel pri stavaní hradu pomáhať. Danká obvykle odišla s plačom a žalovala svojej mame, aký som hnusný. To som ešte netušil, akú fatálnu chybu som urobil. Odmietol som ženu. Prvý raz v živote.

Jedného dňa som sa už nevedel dočkať, kedy pôjdeme na ihrisko. Hrad som mal rozostavaný a tešil som sa, ako budem pokračovať. Keď som prišiel k pieskovisku, zbadal som, že môj nedokončený hrad je rozšliapaný. S plačom som sa šiel vyžalovať mame a pani dozorkyni. Obidve si potom sadli na tú bordovú dosku a stavali sme hrad spolu, aby bol hotový, kým príde otecko. Všetko dobre dopadlo. Od otecka som dostal za hrad pochvalu. Spokojní sme odišli domov.

Na ďalší deň sa to zopakovalo. Po hrade ani stopy a páchateľa nebolo. Znovu som sa s plačom pustil do stavania. Nový hrad bol ešte krajší a ja som pyšne chodil okolo a čakal na obdiv. „Obdiv“ aj prišiel. Jeden štrícák, už školák Jožo P., známy bitkár, podišiel ku mne a celou silou ma sotil tak, že hrad skončil pod mojím veľkým zadkom. Neviem presne, čo sa stalo potom. Zrejme sa vo mne prebudilo to zvieratko, ktoré je v každom z nás už pri narodení, ale za normálnych okolností pokojne drieme. Jožo zrazu ležal v piesku, tvár mal od krvi, strašne reval a metal sa. Zľakol som sa a utiekol som sa skryť do kríkov. Pani dozorkyňa, moja mama a ďalšie ženy sa zhrčili okolo Joža a rozhadzovali ru-

kami. Danka, hlavná svedkyňa tohto prípadu, pravdivo povedala svojej mame, že Jožo ma sotil, ja som spadol na hrad a on sa mi smial. Ja som vraj zobral tú uhliarsku lopatku a šlahol som ho ňou medzi oči. Lopatka však mala v ceste nos a ten to schytil.

Dlho som potom nemohol chodiť na ihrisko a uhliarsku lopatku som odvtedy nevidel.

Po čase k nám prišla pani Líšková, niečo si s našou mamou šuškali a mňa poslali na dvor. Dozorkyňa ma prišla rehabilitovať, lebo Danka jej vysvetlila, že tak mi treba za to, že som bol taký hnusný a nechcel som sa s ňou hrať. Tie zbúrané hrady boli dielom Joža, ktorému dala Danka za tieto služby šumienku. Mať vtedy šumienku, bielu a červenú kocku, na ktoré sa napľulo a ich šúchaním o seba vznikli strašne dobré bublinky, a potom ich obľizovať, až kým vám jazyk neskrvavel, bolo niečo nepredstaviteľne prestížne.

Bol som teda omilostený a znova som smel chodiť na detské ihrisko, ale iba s malou detskou lopatkou, takže hrady som už nestaval. Otecko mi daroval krásnych pomaľovaných zelených hlinených vojačikov s puškami a gulometom Maxim, pre ktorých som tou malou lopatkou hľbil bunkre a zákopy.

Jožo P. sa od incidentu na ihrisku neukázal a ostatné deti odo mňa skôr bočili. Asi sa ma báli, militanta tučného. Už vtedy budovali chlapci s hrubými krkmi rešpekt. Mne to vyhovovalo. Mal som pokoj od nevesty Danky aj od ostatných deciek a stačil som si s vojačikmi sám.

Keď nad tým dnes uvažujem, otecko musel byť na mňa tak chlapsky hrdý. I ja by som bol. Nepamätám si totiž, že by ma hre-

šil. Až na ten dočasný zákaz ihriska a trvalý zákaz uhliarskej lo-
 patky v mojej blízkosti neprišli žiadne sankcie. Koniec koncov,
 bol som v tom nevinne. Bola to obrana hradu a cti jeho veliteľa.

PRVÝ výsmech od rovesníkov

V našej malej rodine rozprávala hlavne mama. Celý deň. S nami
 i so susedkami. Najradšej sa rozprávala cez plot so susedkou
 Eržikou Ďurákovou. Ďurákovci boli vraj rumunskí Slováci. Mali
 tri deti. Najstarší bol Kornel. Boxer. Devätnásťročný. Toho mala
 vraj Eržika za slobodna. Stredná bola Beta, iba o rok staršia ako
 moja sestra Anyčka, a najmladší bol Rudo, o rok mladší ako ja,
 Rudiško. Ich otec bol ožran, ako vravela mama. Na dvore mali
 studňu tak ako my. Takú na pumpovanie. Cez drevený plot
 k nim bolo vidieť iba v miestach, kde vypadli suky. To bol môj
 obľúbený „televízor“. Najlepšie programy išli u nich na dvore
 podvečer.

Keď sme sa vrátili z ihriska a najedli sa, ja som sa najradšej
 vytratil do kríkov v záhrade a špehoval som susedov cez otvor
 v plote. Najlepšie to bolo, keď prišiel ich otec z krčmy od Mrenu
 a Kornel z roboty. Stará Ďuráková vrieskala na muža nezrozu-
 miteľné, asi rumunské slová, Kornel ho jednou rukou držal za krk
 a druhou mu pumpoval vodu na hlavu. Asi ho umýval. Niekedy
 spolu aj boxovali. Kornel vždy vyhral. Starý Ďurák potom ležal

na starej červenej lavici rovno pod mojím televízorom a strašne smrdel. Niekedy mal krvavý nos.

Keď to tak dnes zvážim, my so sestrami sme vlastne ani nemohli rozprávať inak, než sme rozprávali. Náš dedo z matkinej strany sa volal Sabo a bol čistý Slovák z Liptova. Babku, ktorá sa za slobodna volala Hatasová a bola čistá Maďarka, si ako vojak našiel v dedinke ležiacej medzi Novými Zámkami a Nitrou. Slovák Sabo nevedel ani slovo po maďarsky, ale napriek tomu mali tí dvaja spolu osem detí, kým nenarukoval na vojnu a nezabili ho na Piave v Taliansku. Štyri deti zomreli ako malé. Babka zomrela, keď mala moja mama dvanásť rokov. O ňu a jej dve sestry sa potom staral ich najstarší brat Jožko a jeho žena Etela. Boli im ako rodičia.

V dedine, odkiaľ mama pochádzala, sa dodnes hovorí tak zvláštne, aj čo sa týka prízvuku a intonácie. Používajú sa zvláštne slová, napríklad: „Aááj?“ To vtedy, keď sa človek niečomu strašne čuduje, čosi ako: „Naozaj?“ Alebo „ňééé“ namiesto „nie“. „Ten Gombkötő je červený jak pipacs,“ hovorievala mama. Gombkötő bol sused z druhej strany, no čo je pipacs, to som sa dozvedel len celkom nedávno. Je to kvet vĺčieho maku. Mama tým myslela niečo strašne červené. Ako Gombkötőov nos.

Moja mama sa nikdy nenaučila spisovne po slovensky. Pripadalo jej to akési cudzie či panské. O jej sestrách a švagrinej, ktoré k nám chodievali často, lebo nosili Anniným deťom zabíjačku, ani nehovorím. To bol taký uragán tejto čudnej slovenčiny, že sme im chvíľami vôbec nerozumeli. Otecko bol z dedinky pri Trnave. Z bohatej sedliackej rodiny. Hovorilo sa tam pekne

tvrdpo trnavsky. On toho veľa nenahovoril, takže tvrdé prvky v našej reči neboli až také výrazné. Medzi deti sme nechodili veľmi často, lebo podľa mamy tam boli samí štricáci. Ani do škôlky sme nechodili. Mama bola doma, dokázali sme vyžiť z otcovho skromného platu. Často k nám chodila aj Juliška néni, ktorá ma volala fušermajster, s ňou mama drkotala hlavne po maďarsky. Naše uši teda spracovávali maminu slovenčinu, otcovu slovenčinu, rumunskú slovenčinu a Gombkötőovu lámanú maďarčinu, čiže rečový guláš s výraznými prísadami od Nových Zámkov až po Trnavu a sem-tam aj s nejakou maďarskou feferónkou.

Problémy s jazykom sa začali v škole. Sestra Anyčka sa uviedla hneď v prvej triede. Vraj sa jej všetky deti smiali, keď sa postavila a povedala, že sa volá *Anyčka*. Potom plakala a nechcela ísť do školy. Mama prišla z rodičovského združenia rozčúlená, lebo učiteľka jej povedala, že jej dcéra nerozpráva správne po slovensky. „Moje deti že nevedia slovenský? Ona ňeví slovenský!“ kvíli-la mama v kuchyni. Chudera, netušila, čo to je spisovná slovenčina, a cítila sa strašne ponížená. Ako keby jej povedali, že jej Anyčka s krásnymi dlhými zapletenými zlatovlasými vrkočmi až po driek, nezábudkovými očami a modrými mašľami na vrkočoch smrdí alebo je špinavá. „Čo v tej škole stú? Dcéra je čistá jak ze škatulky, slušne vychovaná.“ Bola zúfalá.

O rok som šiel do školy ja. To isté. Predstavovanie som asi zvládol. „Rudo“ sa skomoliť nedá, je to tvrdé samo osebe. Navyše vtedy to bolo bežnejšie meno ako dnes. Takže v pohode. Napriek tomu nastali už počas prvých dní problémy. Neviem, čo som povedal zle, no deti sa mi smiali, keď som začal medzi

nimi rozprávať alebo keď som odpovedal na otázky pani učiteľky Drexlerovej. Nepamätám si podrobnosti, ale určite to bola veľká sranda. Pre mňa hlavne z dnešného pohľadu. Vtedy som si však myslel, že sa do školy už nevrátim. Zažil som prvé a asi najväčšie poníženie vo svojom dovtedajšom krátkom živote.

Mama nás aj so sestrou dlho vodievala do školy napriek tomu, že Stalinova ulica bola za rohom. Bránila nás pred tými *vysmívачnými d'eckami*. Raz dokonca prišla pani učiteľka Drexlerová k nám a dlho sa s mamou a otcom rozprávali. Asi o spisovnej slovenčine. Škoda, že sme nemali magnetofón. Rád by som si tú našu slovenčinu dnes vypočul.

Našťastie, deti sú ako mucholapky. Za krátky čas sme sa naučili rozprávať tak ako ostatní. Neskôršie a potom vlastne celý život sme si z mamy často robili žarty, ak použila nejaký slovný klenot, ktorý už bol smiešny aj nám. No pokiaľ išlo o slovenčinu, mama bola silný charakter. Do smrti sa ju nepodarilo zlomiť.

Ako dospelý chlap som ju však občas predsa len nachytil, že vie hovoriť aj správne, čisto a spisovne. To vtedy, keď k nám telefonoval profesor Niederland a mama mu perfektnou slovenčinou vysvetľovala: „Áno, pán profesor, poviem manželovi, aby sa zastavil. Spoľahnite sa.“ Otec mu totiž chodil opravovať plynové kúrenie.

Mama bola veľká herečka, o tom som sa presviedčal celý život. Všetky svoje roly však hrala poctivo a najlepšie, ako vedela. My deti sme ju za tie momenty prekvapenia, ktoré dokázala vystrúhať, mali veľmi radi – ale, samozrejme, nielen za to.

Prvé korčule

Mohol som mať tak štyri roky a Anyčka päť. Druhá sestra Martuška bola vtedy ešte celkom malý, ani nie dvojročný štupeľ. Krátko pred Vianocami prišiel otecko domov s dvomi krabicami, hoci inokedy držal v ruke len hnedú umastenú aktovku, v ktorej si nosil do roboty desiatu a čiernu bakelitovú termosku s čajom. Vďaka tým dvom „tajomným“ krabiciam to boli prvé Vianoce, ktoré som si zapamätal. Tie dve krabice totiž ležali na Štedrý večer pod stromčekom. Doniesol ich, samozrejme, Ježiško. Otecko však podcenil pamäť a všímavosť svojich malých detí. Pokiaľ si pamätám, nikdy som na darčeky od Ježiška neveril – a je jasné prečo.

V krabiciach boli halifaxne pre mňa a pre Anyčku. Otecko mi ich hneď začal pomocou kľúčika montovať na nedeľné kristušáky, tie prechádzkové, nenávidené, a povedal, že to sú *brusle* a budeme sa *brusliť*. Ja som sa úprimne tešil. Boli pekné, lesklé a páčilo sa mi aj to kľúčikovanie. Netušil som, čo znamená *brusliť sa*. Televízie, z ktorej by sme sa to dozvedeli, vtedy nebolo a medzi zlé decká a štricákov sme nechodili. Prirodzené informačné embargo. Nikdy som nikoho nevidel *brusliť sa*.

S halifaxňami na nohách som bez problémov chodil po kuchynskom linoleu i drevenej podlahe v spálni. Nespadol som a sestra tiež nie. Úprimne sme sa tešili z dobrodružstva, ktoré malo nastať hneď na druhý deň. Budeme sa na tom vraj šmýkať. Mama nás pre istotu vytapacírovala ako kanapu. Aj preto, že

bola zima, no myslím si, že už niečo tušila. Určite však netušila, že to bude až také zlé.

Otecko nás zobral za ruky, halifaxne dal do tašky a vybrali sme sa na Pécňu, dunajské rameno, ktoré od seba oddeľovalo slovenské a rakúske hraničné pásмо. Chodila sa tam *brusliť* celá Petržalka a teraz už aj my s oteckom. Na prvý sviatok vianočný tam bolo strašne veľa detí i dospelých. Vlastne som vtedy prvý raz videl aj hokejku, aj chlapcov, ktorí sa veľmi šikovne naháňali za takým čiernym kolieskom. Nevedel som sa dočkať, kým mi otec naklúčikuje tie halifaxne. Otecko nás oboch postavil na *brusle* a zavelil: „Ideme!“ On aj vykročil, no my so sestrou akoby sme sa v tom momente dohodli a obaja sme rachli na ľad. A potom znova a znova a znova. Necháпали sme, čo sa deje. Otec to nechápal už vôbec. Z krásneho vzrušujúceho očakávania sa stala tragédia, ktorá znamenala plač, sople, motanie sa na ľade po štyroch, zúrivé oteckove pokusy postaviť nás na nohy a prinútiť *brusliť sa*. Nedalo sa. Skúšal to po dobrom i príkladom. „Kukny sa len na toho šuhajka malého, šikovného, jak mu to ide. Ved ten je menší jak ty. A nerev.“ Nič nepomáhalo. Obaja sme sa zaťali a len si halifaxne zložiť a zložiť. Napokon sa nám to podarilo. Otecko bol taký nahneváný, že nás celou cestou domov ťahal za ruky. My sme rumázgali a on nepovedal ani slovo.

Keď sme prišli domov, mama bola z nás zúfalá a začala nás tíšiť. Otecko sa však konečne rozhovoriť: „Tak také polená som v živote nevidel. Len sa válali po tom ľade jak sprosté a né aby sa pekne bruslili.“ Najviac ma štvalo, že stále spomínal jedného strašne šikovného šuhajka, menšieho odo mňa, ako sa tam sám